

Μίτοι για την Εποχή μας Έκθεση σύγχρονης υφαντικής τέχνης

Τη Δευτέρα 29/12 στις 19.00 φιλοξενούμε την επιμελήτρια εκθέσεων **Ίριδα Κρητικού** και τους εικαστικούς **Κατερίνα Καλιτσουνάκη, Αναστάση Μαδαμόπουλο** και **Διονυσία Παπαδοπούλου** για να συζητήσουμε "Με το χέρι στο νήμα, με την καρδιά στην κλωστή: ξετυλίγοντας τον μίτο αγαπημένων εκθέσεων της τελευταίας δεκαετίας".

Με αφορμή την έκθεση **Μίτοι για την Εποχή μας. Έκθεση σύγχρονης υφαντικής τέχνης** ξετυλίγουμε στον Λόφο τον μίτο επιλεγμένων εκθέσεων και δράσεων που επιμελήθηκε η Ίριδα Κρητικού με επίκεντρο την κεντημένη και την υφασμένη κλωστή κατά το διάστημα της τελευταίας δεκαετίας. Σύγχρονες υφαντές προσεγγίσεις, κάμποι κεντημένοι και έργα που συνδέονται με τρόπο ευρύτερο με την textile art αλλά ακόμη, κατασκευές και εγκαταστάσεις που πραγματεύονται τον κάμπο και τα ξόμπλια του ή που συνομιλούν με το σχήμα, το χρώμα, τα μοτίβα που ξεπηδούν από την κλωστή, επιβεβαιώνοντας τη σημασία και τον συμβολισμό της διαχρονίας της, δίνουν το έναυσμα στην ανοιχτή διαδρομή της συζήτησης με το κοινό.

«Ο μίτος στον λόφο»

Τρίπτυχη παρέμβασή μου στη συζήτηση για την υφαντική με την Ίριδα Κρητικού, αρχαιολόγο, ιστορικό τέχνης και ανεξάρτητη επιμελήτρια, και τις εικαστικούς Κατερίνα Καλιτσουνάκη και Διονυσία Παπαδοπούλου στο Lofos art project 29-12-2025

Σχόλιο 1ο: Για την Ίριδα.

Θα μιλήσω ως παλιός δάσκαλος της Ίριδας και ως τωρινός φίλος και συνεργάτης της. Και θα μιλήσω με τη γλώσσα του υφαντή αλλά και του μελετητή – ερευνητή, μιας που βρισκόμαστε και συζητάμε σε μία τόσο σημαντική έκθεση υφαντών έργων.

Θέλοντας και μη περιδιαβάζοντας εδώ, επιστρέφω νοερά και στις εκθέσεις που έχει οργανώσει η Ίριδα με θέμα το νήμα, το ύφασμα, το κέντημα, την κλώση και την πλέξη

τα τελευταία χρόνια σε αρκετές από τις οποίες συμμετείχα πριν και μετά την επιμέλειά της στη δική μου ατομική, «Της Αριάδνης του χιτώνες και ζωστήρες» το 2024.

Θεωρώ τον εαυτό μου τυχερό και ευλογημένο, γιατί κάθε κάλεσμά της για συμμετοχή σήμαινε συναγερμό. Με προσκλήσεις – μελέτες, προσκλήσεις– έρευνες, προσκλήσεις – ολιστικές προσεγγίσεις, προσκλήσεις – πακέτα πληροφοριών με ιστορικό, λαογραφικό, εθνολογικό περιεχόμενο, έγγραφα, οικογενειακά αρχεία, αρχεία συλλεκτών και φορέων, οπτικό υλικό (σχέδια και φωτογραφίες), αναφορές στην πεζογραφία και την ποίηση, προσωπική και δημόδη, που διασώζουν τον πυρήνα του εκάστοτε θέματος.

Προσκλήσεις – γράμματα που έφταναν απροειδοποίητα στο email μου και έπεφταν σαν κεραυνοί εν αιθρία ταράζοντας τον γεροντικό μου λήθαργο και διακόπτοντας την αυτοτροφική καλλιτεχνική ημιαργία μου. Τόσο ο τίτλος όσο και το όνομα της επιμελήτριας προοιωνίζονταν κάτι πρωτότυπο, μεγάλο και σοβαρό που άξιζε τον κόπο ώστε να αφυπνιστώ και να σηκώσω τα μανίκια. Και κάθε φορά σε κάτι καινούργιο, νεοφανές, ανεξερεύνητο ενίοτε μυστηριώδες που με καλούσε να υπερβώ τον εαυτό μου, να δοκιμαστώ εξαρχής σε κάτι νέο, να ανασυντάξω το υφαντικό μου προφίλ, να αναγεννηθώ για να τιμήσω τη διοργανώτρια, τους συνεκθέτες μου και την ιστορία μου.

Στις ευφάνταστες εκθετικές συλλήψεις της Ίριδας το θέμα λειτουργεί ως στημόνι, ως το κάθετο στοιχείο, το στερεό και ριζιμίο που οφείλουμε να σεβαστούμε για να εξασφαλιστεί η ενότητα και η συνοχή του συνθέματος. Ο κάθε καλλιτέχνης γίνεται ένα υφάδι ή μία δέσμη υφαδιών που με τις σαΐτιές του, τις κλωστές και τις πλέξεις του, τις βελόνες και τους πλοχμούς του εξυφαίνει, κεντά και πλέκει τη δική του πρόταση. Με τα υλικά του, τις τεχνικές του και τις ιδέες του επιχειρεί να μορφοποιήσει μια έδρα του πολυπρισματικού, ανοιχτού – τόσο σε παραδοσιακές τεχνικές όσο και σε νεωτερικούς πειραματισμούς – περιστρεφόμενου μεγαθέματος. Το αποτέλεσμα; Μια έκρηξη παραστάσεων, ένα φρέαρ εκτίναξης κρυμμένων δυνατοτήτων, μια σύνθεση μοναδικών ετεροτήτων που ως δια μαγείας δεν αποσυνδέονται, δεν αποκόπτονται από το αρχικό κινούν αίτιο της καλλιτεχνικής ενεργοποίησης και δημιουργίας ούτε το υπονομεύουν. Το αντίθετο, αναδεικνύουν το μέγεθος και το βάθος του, το πλισέ των εν δυνάμει εκδοχών του. Γι' αυτό τον λόγο και στις εκθέσεις της Ίριδας γίνεται αμέσως ορατή και αισθητή μια δυναμική πάλλουσα. Λάμπουν οι συνεκτικοί κόμποι στα νήματα των νοημάτων και τα διαπλεκόμενα πεδία που δημιουργούνται αλληλεπιδρούν μαγνητικά, καθώς το ένα έργο αντλεί δύναμη, φως και ουσία από το άλλο, το πιο μικρό αποκαλύπτει το κλειδί ερμηνείας για ένα μεγαλύτερο, ενώ το μεγαλύτερο μοιάζει αντανakλαστικό κολάζ μικρότερων δορυφορικών. Συναρπαστική η διαπλοκή του ασφαλούς πατρογονικού με το ρηξικέλευθο νεόκοπο, του καθαγιασμένου με το αιρετικό, του πρότυπου – παραδειγματικού με την ψηφιακή μεταμόρφωση και αναπαραγωγή του, του σύρματος και του καλωδίου με το σχοινί, το κουρέλι, το γυαλί και το χαρτί, του αργαλειού με τον υπολογιστή, του κένσορα με τη σαΐτα και την αγαθίδα, του χτενιού με τον εκτυπωτή 3d, της βελόνας με το πινέλο και τη σμίλη της γραφής με την ύφανση.

Οι εκθέσεις της Ίριδας είναι βυθίσεις και διηθήσεις. Είναι επίμονες επανειλημμένες εκφράσεις μιας πυρέσσουσας δημιουργούσας κράσης που εντός των εκθετικών χώρων χωρίς να καταργεί τους ιδιωτικούς θώκους εγκαθιδρύει και νέες πολιτείες του καλλιτεχνικώς «συνείναι».

Γι' αυτό νιώθω τυχερός και ευλογημένος. Εξάλλου η Ίριδα είναι ο κύριος λόγος που βρίσκομαι και μιλώ απόψε εδώ.

Σχόλιο 2ο: Για την υφαντική και τους υφαντές.

Συναχθήκαμε σε μία έκθεση υφαντικής. Δε συμμετέχω με έργα, είμαι όμως υφαντής 50 χρόνια και γνωρίζω την πίσω πλευρά κάθε πονήματος κι αν όχι, τότε την εικάζω, την αναπαριστώ νοητικά, μοιράζομαι το προϋφαντικό αλλά και υφαντικό άχθος, νιώθω της τσακισμένης μέσης τους πόνους, τις αγκυλώσεις των δαχτύλων, τις τενοντίτιδες στους καρπούς και τα έλιτρα, το θάμπωμα του βλέμματος, κάποτε την αδυναμία να διαχωριστούν οι τονικότητες, και όχι μόνο: Ακόμη νιώθω την πίεση της σκέψης να επινοήσει, να υπολογίσει, να ξαναμετρήσει, να διορθώσει το όραμα λόγω αντικειμενικών ή υποκειμενικών αδυναμιών, να μαζεύει καλούμπα να κάνει εκπτώσεις οι οποίες κοστίζουν όπως κοστίζει και πληγώνει κάθε ψαλίδισμα του «ανέφικτου» για να χωρέσει στις περιορισμένες διαστάσεις μας. Έχω πολλές φορές κλονιστεί από το άγχος της διαχείρισης του συναισθηματικού φορτίου, του όλο και πιο σπάνιου ενθουσιασμού, της όλο και πιο αυξανόμενης απογοήτευσης που ενδεχομένως οδηγεί σε ακραίες αντιδράσεις, όπως στην καταστροφή ενός επίμοχθου αλλά «αποτυχημένου» έργου που δεν ανταποκρίθηκε στις προδιαγραφές του δημιουργού. Τέλος, γνωρίζω τις δυσκολίες επικοινωνίας ενός υφαντού, κυρίως όταν δεν είναι απλά διακοσμητικό, χρηστικό, άμεσα εμπορεύσιμο. Τις δυσκολίες να μεταγγιστεί η συγκίνηση, ο λανθάνων στοχασμός, τουλάχιστον στους πιο κοντινούς, στους φίλους, στους ομότεχνους. Άσε τους γκαλερίστες. Κι αν δεν;

Δεν είναι τυχαίο ότι οι υφαντές (όπως και άλλοι γραφιάδες ή διανοούμενοι) πέφτουν συχνά σε μελαγχολία και εμφανίζουν ροπή προς κάποια μορφή ψυχικής διαταραχής.

Αναφέρει η διεθνής βιβλιογραφία ότι αυτά τα συμπτώματα είναι απολύτως δικαιολογημένα, δεδομένης μιας ασχολίας που τους εξαναγκάζει να παραμένουν συνεχώς σκυφτοί σε καθιστή στάση και να ακονίζουν αδιάκοπα το μυαλό τους πασχίζοντας να υπολογίσουν πώς θα φέρουν σε πέρας τα περίπλοκα σχέδια που σοφίζονται. Πιστεύω πως οι ζωγραφικές σπουδές του Βαν Γκογκ στον υφαντή – δέκα πέντε, αν δε με απατά η μνήμη μου, σκοτεινά λάδια – αποδίδουν με τον πιο διαυγή τρόπο τόσο τη μελαγχολία του χειρώνακτα όσο και το βάρος της επίγνωσης της ασημότητάς του, μιας αυτοαπαξίωσης που τον συνθλίβει. Και όχι μόνο τον μεροκαματιάρη υφαντουργό. Πίσω από κάθε καλλιτεχνικό υφαντό κρύβεται ένας πόνος, μια ανάγκη, μια έλλειψη, μια απώλεια. Διαφορετικά στο καθένα. Πίσω από τη «βιολογική» μικροϋφανση των εκκριμάτων του Βαρτάν Αβακιάν, τις ατέρμονες ουρανόπεμπτες μινιμαλιστικές, άλλοτε «αμαλθειανές», ταινίες της Μ. Γρηγορίου, τα υπερβατικά πολύπτυχα πλέγματα του Παπαδόπουλου που εξαϋλώνονται μπροστά από τις πολλαπλασιασμένες σκιές τους, το λιτό βαμβακερό χειροποίητο πανωφόρι του Γκάντι, τις θαμμένες βραδείας ωρίμανσης μεταλλικές υφάνσεις της Μασούρα, το υφαντό της ανώνυμης καλογριάς στα Χανιά, της Τερλίδου τα μάλλινα αιωρούμενα ονειρικά πετάσματα, αυτά τα υφαντά παραμύθια, της Βοσταντζόγλου τα κολοσσιαία ημιβιομηχανικά αντίγραφα αεροφωτογραφιών προστατευμένων και παρά τούτα απειλούμενων φυσικών μνημείων, πίσω από τις προσομοιώσεις διελεύσεων σε αδιάβατους – λόγω ατολμίας – λαβυθρίνθους του ομιλούντος, χαίνει και μια πληγή που βασανίζει τον υφαντή ο οποίος με τα ιαματικά επιθέματα των έργων του αυτήν καλύπτει και ίσως να τη γιατρεύει.

Γιατί η υφαντική είναι καί λύτρωση εντός και εκτός των καλλιτεχνικών εργαστηρίων. Έχει πριν από δεκαετίες αναγνωριστεί και εφαρμόζεται ως μία από τις θεραπευτικές μεθόδους αντιμετώπισης του φάσματος του αυτισμού και της νόσου Αλτσχάιμερ. Παθολογικών καταστάσεων που αποκόβουν τον ασθενή από το περιβάλλον του και τον περιχαράκωνουν σε ένα θολό παρόν χωρίς παρελθόν, χωρίς αύριο, δίχως ιστορία,

δίχως προοπτική. Η υφαντική τέχνη πετυχαίνει την επανένταξη του ασθενή, σαν υφάδι, στο πολύχρωμο χαρούμενο υφαντό της ζωής από το οποίο τον ξήλωσε βίαια και ερήμην του η ασθένεια. Ο υφαίνων (δε λέω ο υφαντής) έχει ευκαιρίες να ανακτήσει τις χαμένες του συνάψεις, γιατί η υφαντική τέχνη μπορεί και αρχίζει ξανά τις σταματημένες ανθρώπινες ιστορίες.

Σχόλιο 3ο: Ο Χρόνος, ο Μέγας υφαντής.

Πολλοί παρομοιάζουν τον χρόνο με γέροντα ρολογά, που ξαναγεννιέται κάθε πρώτη του χρόνου νέος για να αρχίσει το έργο της μέτρησης και του υπολογισμού του χρόνου και της ζωής των ανθρώπων που ποτέ ωστόσο δεν ξαναγεννιούνται . μόνο γερνούν. Χρόνος ανθρωποφάγος, άτεγκτος ολετήρας.

Εγώ, λόγω της ενασχόλησής μου με το αντικείμενο, τον παραβάλλω με θαλερό γέροντα υφαντή. Τον πιο Μεγάλο υφαντή, τον αρχετυπικό.

Η τέχνη της ύφανσης εκκίνησε από μια θεία τροπή της σκέψης του προϊστορικού κτηνοτρόφου που παρατηρούσε τα έντομα στη φύση. Άδραξε κι εκείνος με τα δάκτυλά του ένα σημείο αδιάστατο από τη μάζα της ζωικής ή φυτικής ύλης που βρέθηκε μπροστά του και –γνέθοντάς το προσεκτικά – το διέστειλε σε γραμμή, σε νήμα (μαλλιού, βαμβακιού, λιναριού, μεταξιού).

Σύντομα επιχείρησε το επόμενο βήμα του, κατορθώνοντας το ως τότε αδιανόητο, να συνθέσει τις διεσταλμένες ατομικές γραμμές, τις κλωστές, τις μονάδες, σε ελαστικά πλέγματα, επίπεδα και επιφάνειες, να υφάνει δηλαδή δίχτυα και υφάσματα.

Σ' αυτό το έργο δεν επιδίδεται και ο χρόνος; Δε γνέθει και κλώθει τις γραμμές μας, τα νήματά μας, τη βιολογική μας ύλη, ο αγέραστος πατέρας των πάντων και μας διαστέλλει κατά τη βούλησή του; Παράλληλα, ο πολυμήχανος πλοκεύς, δε διαπλέκει τις ιδιωτικές ζωές μας, δεν υφάνει τα κιλίμια της κοινωνικής, πολιτικής, ερωτικής μας ζωής στον συμπαντικό αργαλειό του;

Εύχομαι, λοιπόν σε όλους, πολλές συναρπαστικές θεραπευτικές και αναγεννητικές συνυφάνσεις μέσα στον νέο χρόνο. Με την ψυχή ανοιχτή, διψασμένη στα καλέσματα της ζωής. Και βέβαια με ικανοποίηση και ευγνωμοσύνη για όσα άρτια έχουμε ως τώρα υφάνει αλλά και επιείκεια και τρυφερότητα για τα ημιτελή ή τα άτεχνά μας. Ακόμη και για τα διαλυμένα μας, τα αποϋφασμένα μας, τα ράκη και λείψανα των όποιων εγχειρημάτων μας.

Έχουν κι αυτά αξία. Καμία φορά μεγαλύτερη κι από τα επιβραβευμένα αριστουργήματά μας!

Καλή και δημιουργική χρονιά να έχουμε!

Αναστάσιος Μαδαμόπουλος

Φιλόλογος, συγγραφέας, εικαστικός